

Alicja Gontarek

Henoch Lejner 1839-1891

Radzyński Rocznik Humanistyczny 16/1, 266-267

2018

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Henoch Gerszon Lejner (1839-1891)

Lejner Henoch Gerszon (1839-1891), rabin, cadyk, talmudysta, przedstawiciel trzeciej generacji rodowej, izbicko-radzyńskiej dynastii chasydzkiej, pierwszy Radzyner rebe, inicjator odrodzenia tradycji techelet w cyces.

Ur. w Radzynie Podlaskim na Lubelszczyźnie, s. Jakuba, reprezentanta drugiej generacji chasydzkiej dynastii osiadłej w Izbicy (pow. krasnostawski), cadyka kierującego do 1878 r. tamtejszym dworem i Chawy Stein, c. rabina Dawida z Tyszowiec (pow. tomaszowski). Po śmierci pierwszej żony, Jakub ożenił się powtórnie z Jentą Kacenenelbogen, c. rabina Cwi ze Sławatycz (pow. bialski). G. H. L. jako pierworodny syn z pierwszego małżeństwa szykowany był na następcę. Kierował m.in. pracami zmierzającymi do przeniesienia dworu z Izbicy do Radzyna, które w 1867 r. zakończyły się sukcesem.

Umocnieniu pozycji Lejnerów w radzyńskiej gm. wyzn. sprzyjały dziesięcioletnie spory w latach 1853-1862 o posadę rabina, które nadszarpaneły wizerunek rabinów urzędowych, jako autorytetów duchowych. Po śmierci ojca, G. H. L. w 1878 r. rozbudował dwór, który przybrał charakter żydowskiego kompleksu dworskiego, składającego się z domu cadyka, budynków przeznaczonych dla licznej rodziny, krewnych i służby, a także powozowni i zajazdów oraz sadu. Posiadając wiedzę z zakresu medycyny, kierował również żydowskim centrum leczniczym (recepty były honorowane przez radzyńskie apteki), co spowodowało, że udało mu się przyciągnąć około 15 tys. zwolenników. Jednocześnie pisał dzieła i prowadził liczne ożywione teologiczne dysputy z innymi rabinami, m.in. wileńskimi na temat swojego monumentalnego i kontrowersyjnego dzieła *Sidrej Tohorot*, będącego antologią wybranych spośród literatury rabinicznej komentarzy i interpretacji, odnoszących się do porządku *Tohorot*, do którego nie ma *Gemary*.

W 1889 r., kierując się biblijnym nakazem, wprowadził na powrót do cyces błękitny kolor (techelet), który był w starożytności pozyskiwany z morskich żyłatek (mątwy lub sepi). Inicjatywę poprzedziła roczna podróż do Neapolu i Watykanu. Kolor nawiązywał do barwy nieba i wody, które symbolizują chwałę Boga. Od tego momentu radzyńscy chasydzi stali się grupą rozpoznawalną wizualnie, zwano ich „niebieskimi chasydami”, a inicjatora pomysłu okrzyknięto mianem Bal Hatechelesa, Pana (Mistrza) Błękitu. Do produkcji barwnika służyła manufaktura cyces, przy którym powstało chemiczne laboratorium. Oba obiekty znajdowały się tuż obok kompleksu dworskiego w Radzynie.

Barwienie cyces na niebiesko nie przyjęło się powszechnie, głównie z powodu

kontrowersji odnoszących się do metod uzyskiwania techelet. Mimo to, inicjatywa ta poruszyła umysły najznamienitszych rabinów i cadyków Europy, powstało na ten temat wiele traktatów, broszur i innych dzieł. Na terenie Królestwa Polskiego silną opozycję wobec G. H. L. zawiązał najbardziej wpływowy obóz cadyka z Góry Kalwarii (pow. piaseczyński). Grupa ta, posiadająca sztibele we wszystkich gminach rozpoczęła ostre zwalczanie G. H. L. i jego adherentów. Wojna górsko-radzyńska trwająca w latach 1889-1900 doprowadziła go do silnego zantagonizowania chasydów, z którego to sporu strona radzyńska wyszła obronną ręką, zachowując techelet w cyces, choć wiele lat po śmierci G. H. L. rabin Icchak Izaak Halewi Herzog udowodnił, że barwnikiem tym był syntetycznie uzyskiwany tak zwany błękit pruski. Oprócz radzyńskich chasydów niebieski kolor w cyces, z pewnymi modyfikacjami, przyjęli także braclawscy chasydzi. Najwięcej zwolenników cadyka mieszkało na terenie południowej Lubelszczyzny.

G. H. L. stał na czele radzyńskiego dworu do końca swoich dni. W 1879 lub 1880 r. przeniósł się tymczasowo do Ostrowi Mazowieckiej (pow. ostrowski) Angażował się w najistotniejsze sprawy dotyczące Żydów pod zaborem rosyjskim, m.in. podejmował dyskusje na temat etrogu (rajskie jabłko). Został pochowany na nieistniejącym dziś cmentarzu żydowskim w Radzynie Podlaskim.

W okresie międzywojennym idee radzyńskiego cadyka były kultywowane w radzyńskiej jesziwie „Sod Jeszarim”, którą prowadził jego wnuk Szmuel Szlomo Lejner, zamordowany przez okupanta niemieckiego w getcie włodawskim.

Dynastia izbicko-radzyńska przetrwała Zagładę. Największe centrum zwolenników radzyńskiego rabina/cadyka znajduje się w izraelskim Bnei Brak, w centrum ultraortodoksyjnego judaizmu. Obecnie kieruje nim rabin Szlomo Josef Englard.

G. H. L. jest autorem wielu dzieł m. in. *Orchos Chaim*, *Tiferet ha-Chanochi*, *Ajn Techelet*, *Ma' Amer Petil Techelet*, *Szipunej Temunej Hol*. Wiele jego dzieł zaginęło podczas Holocaustu.

BIBLIOGRAFIA:

A. Gontarek, *Znaczenie i wpływy rodowej izbicko-radzyńskiej dynastii chasydzkiej w środowisku lokalnym i poza nim w XIX i XX wieku*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny”, t. VI (2009), s. 217-253; S. Magid, *Thread of Blue: Rabbi Gershon Henoch Leiner of Radzyn and his Search for Continuity in Response to Modernity*, „Polin”, vol. 11 (1998), s. 31-52.